

Anmeldelse af: Barn läser och skriver – specialpedagogiska perspektiv

AF KIRSTEN FRIIS, MA I SPECIALPÆDAGOGIK OG LÆRER, PÆDAGOGISK OG FAGLIG KONSULENT, NATIONALT VIDENCENTER FOR LÆSNING

Louise Bjar & Astrid Frylmark (red) (2009) *Barn läser och skriver – specialpedagogiska perspektiv*. Student-litteratur, Lund. Dafolo udgiver bogen på dansk januar 2011.

Det er afgørende, at alle børn hurtigst muligt lærer sig at læse og skrive. Hvis de er i risiko for at komme i skriftsproglige vanskeligheder, har de krav på specialpedagogisk støtte. Det handler om at skabe positive udviklingscirkler, og derfor må den (special) pædagogiske indsats være funderet i et relationelt perspektiv. Læs antologien i sin helhed, da dette perspektiv så fremstår klartest – for det er svært for både forskere og praktikere at skifte fra en kategorisk og individorienteret forståelse og tænkning til en relationel. Men det er et MUST.

I antologien formidles derfor den nyeste forskning om elevers selvopfattelse og selvevaluering, om relationer og delagtighed, om børns oplevelser af specialundervisning, om relationen mellem tale og skrift, om hjernens udvikling, om læsning og skrivning, om udvikling, undervisning og kompensation samt om udredning og diagnosticering. Antologien kommer bredt og appetitvækkende rundt om emnet 'børn læser og skriver' i et lettilgængeligt svensk sprog.

Tidlig indsats – et MUST

Louise Bjar og Astrid Frylmark forsøger i deres antologi *Barn läser och skriver* at tage hånd om de børn, som af en eller anden årsag er i risiko for at komme i læse-/skrivevanskeligheder, eller som allerede befinder sig i denne position. Antologiens positive budskab er, at specialpedagogisk indsats virker! Risikotegn skal tages alvorligt og umiddelbart håndteres gennem en intensiv pædagogisk indsats (jf. Hagtvet s. 169), og effekten af indsatsen øges, jo tidligere i skoleforløbet den sættes ind. Hvis den

special-pædagogiske indsats tilbydes elever i første eller andet skoleår, viser forskning, at 80 % af disse elever vil opnå normale læsefærdigheder, mens effekten er 50 %, hvis indsatsen tilbydes i tredje skoleår. Iværksættes den specialpedagogiske indsats først i femte skoleår eller senere, falder effekten til 10-15 % (jf. Sämfors s. 254). Antologien handler da også om, hvordan der (special)pædagogisk må tages hånd om elever primært i indskolingen, så skolen formår at løfte dette kæmpe ansvar.

Dette perspektiv breder Hagtvet ud i sit kapitel *När riskbarn möter klassrum-praxis*. Hun peger på, at forskning viser en væsentlig sammenhæng mellem elevers talesproglige kompetencer ved skolestart og deres skriftsproglige kompetencer, når de forlader skolen (s.169). Da elever desuden tilegner sig ny viden og kundskaber gennem læsning og skrivning, får det vidtrækkende konsekvenser for de mange¹ elever, som ikke opnår funktionelle skriftsproglige færdigheder i deres skoletid. Tænk, hvor mange af disse elever, der kunne have været taget hånd om gennem en tidlig, intensiv indsats – og hvor mange unges tilværelse, der frem over vil se anderledes ud, når denne antologi anvendes af lærere og læsevejledere, af specialundervisningslærere og speciallærere, af logopæder, psykologer og læsekonsulenter samt af undervisere på læreruddannelsen og efter-/ videreuddannelsen af lærere.

Desuden opfordres skoleledere også til at læse denne antologi, da forskning viser, at lærernes handlerum afhænger af skolens traditioner, klima og normer (jf. Bjar s.36). Skoleledelsens holdning er afgørende for, at skolen og dens professionelle personale forstår sit ansvar og udnytter sine muligheder

for at skabe positive læringsmiljøer for alle elever. Det understreges i Ingestads artikel *Lärande – en fråga om delagtighet*. Hendes forskning viser, at skolens kundskabsmål bedst opnås, når der fokuseres på delagtighed, positive forventninger og gode relationer frem for indlæringsvanskeligheder (s.88).

Et relationelt specialpedagogisk perspektiv – at være i himmerige

Antologien er baseret på et relationelt specialpedagogisk perspektiv, som læseren introduceres for i fire meget fængslende og forskellige kapitler af (special)pædagogisk karakter. Fischbein er optaget af, hvordan børn oplever at modtage specialundervisning, mens Taube forholder sig til sammenhængen mellem læse- og skrivekompetencer, selvforståelse og motivation, og Ingestad fremhæver delagtighed som en præmis for læring. Disse teoretiske kapitler sætter en fin ramme om Bjars fortælling om Pontus' erindringer om og erfaringer med at være ordblind. Pontus har været heldig og tidligt fået hjælp i sine skriftsprogsvanskeligheder, men tankevækkende er det, at han beskriver, hvordan skiftet fra et kategorisk² specialpedagogisk perspektiv til et relationelt specialpedagogisk perspektiv er som at komme fra 'helvede til himmerige'.

Hermed viser antologien, at skiftet til et relationelt specialpedagogisk perspektiv er nødvendigt. Ikke kun fordi det kræves i Salamanca Erklæringen og Handlingsprogrammet for Specialundervisning³, som Danmark også har tilsluttet sig, men fordi både forskning og praksis har vist, at mennesker bedst trives og lærer, når de er delagtige i et anerkendende miljø. Det er intet let paradigmeskift, for som Hagtvet påpeger, er det en udfordring for skolen at give elever i skriftsproglige vanske-

ligheder en differentieret, inkluderende og kompetencegivende undervisning (s. 175). Ifølge Bjar må skolen derfor tage initiativ til og ansvar for, at der laves en pædagogisk og evt. psykologisk udredning af elevens (skrift)sproglige forudsætninger, kompetencer og potentialer, da eventuelle barrierer for elevens læring findes i skolen (s. 31).

Megen forskning viser, at dette ansvar oftest overlades til forældrene, og det er måske derfor, at flere kapitler i antologien viser, hvordan elevens (skrift)sproglige forudsætninger og kompetencer kan afdækkes som del af undervisningen eller gennem diagnostiske udredninger hos fx læsevejleder/-konsulent og logopæd. Chrystals og Ekvalls kapitel *Starka sidor hos en "svag" nybörjarskribent* er specielt interessant, da det viser forskellige tilgange til vurdering af elevers skrivning. Fire elevtekster og skriveprocesser analyseres, idet der både fokuseres på fonologisk kendskab og ortografisk korrekthed men også på meddelelsens kommunikative indhold og form. Eksemplerne viser, at kvaliteten af sidstnævnte bør værdsættes mere i undervisningen (s.248).

Mange ideer til praksis

Lige som antologien pointerer, at en tidlig indsats både er påkrævet og effektiv, foreslår den flere pædagogiske måder at håndtere udfordringerne på i praksis. Det sker drypvist igennem alle kapitler, når forskning relateres til praksis gennem eksempler og cases, men nogle kapitler koncentrerer sig også om dette perspektiv. Her vil jeg fremhæve to kapitler:

Sämfors giver i kapitlet *Kompensation och strukturerat datorarbete* en fin fremstilling af, hvorfor og hvordan der må inddrages digitale hjælpemidler allerede i de første skoleår⁴. Tankevækkende, når mange elever i Danmark først modtager såkaldt ordblindecomputer fra 5.klassetrin!

Wengelin analyserer i kapitlet *Språket i tal och skrift*, hvordan kommunikation via tale- og skriftsprog kræver forskellige kompetencer af eleven, og hun diskuterer, hvordan der via fx chat og sms opstår nye kommunikationsformer med hver deres konventioner. En interessant vinkling, for hvor ofte arbejdes med disse

kommunikationsformer i praksis?

En ambitiøs antologi

Denne antologi kan ses som en fritstående fortsættelse af antologierne *Barn utvecklar sitt språk*⁵ og *Det hänger på språket*⁶. Den kommer godt rundt om, hvorfor og hvordan elever i indskoling må og kan støttes i deres skriftsproglige læreprocesser ud fra et relationelt (special)pædagogisk perspektiv. En stor udfordring og et nytænkende indspark i læsedebatten. Der savnes faglitteratur med dette perspektiv.

Læses antologien i sin helhed, fremstår det relationelle perspektiv således fint, men en antologi giver netop læseren mulighed for at dykke ned i de kapitler, som er mest tillokkende, hvis der ikke forinden er givet læseanvisninger – hvad der ikke er i dette tilfælde. Læses antologien i brud, er det relationelle perspektiv ikke gennemgående. Det undrer mig, at flere af kapitlerne om tale- og skriftsprog samt om diagnosticering ikke direkte skrives ind i den relationelle ramme, som præsenteres så flot i bogens første fem kapitler. For eksempel analyserer Melin i sit kapitel *Läsutveckling i skolår eet* to elevers læseudvikling uden at knytte an til det relationelle perspektiv. Frylmark gør det samme, når hun beskriver *Logopedutredning av skolbarn*⁷. Det understreger, hvor svært det i praksis er at skifte fra et individorienteret og kategorisk (special)pædagogisk perspektiv til et relationelt – for både forskere og lærere. Hvert skridt i denne retning er nødvendigt – og dette budskab 'råber' antologien til læseren.

Rig på referencer

Alle kapitler i bogen er skrevet af kapaciteter inden for skriftsprog og specialpædagogik, og kapitlerne bygger på den nyeste forskning. De mange referencer i hvert eneste kapitel opfordrer læseren til selv at søge mere viden. Desuden ledsages hvert kapitel af en anoteret litteraturliste, hvor udvalgte bøger og artikler omtales nærmere. Dette er en gave til læseren, og jeg har med fryd studeret alle disse henvisninger og noteret nogle stykker...



Noter

¹ 15-22 % af de 15-årige i Danmark, Sverige og Norge jf. PISA- undersøgelse 2006 (OECD-rapport, 4/12/2007)

² Bengt Persson (2003) Specialpedagogiska forskning i Sverige, Problemställningar, erfarenheter och perspektiv. I: Specialpædagogisk forskning i Norden, Psykologisk Pædagogisk Rådgivning, nr. 2, 2003. Forlaget Skolepsykologi, Virum

³ <http://pub.uvm.dk/1997/salamanca.pdf> (Dato: 2010.07.19)

⁴ Der kan findes idéer til, hvordan der i indskoling kan arbejdes med multimodale tekster i artiklen: Marianne Würtz (2010) Børns multimodale tekstverden som potentiale i undervisningen. Viden om Læsning, nr. 7, 2010. Nationalt Videncenter for Læsning. http://www.videnomlaesning.dk/UserFiles/File/Pdf-filer/Tidsskrift/Tidsskrift_nr_7/Marianne%20Wurtz.pdf (Dato: 2010.07.19)

⁵ Louise Bjar og Caroline Liberg (red) (2003) *Barn utvecklar sitt språk*. Studentlitteratur, Lund

⁶ Louise Bjar (red) (2006) *Det hänger på språket! Lärande och språkutveckling i grundskolan*. Studentlitteratur, Lund

⁷ Lis og Torben Pøhler giver et bud på, hvordan elevens (skrift)sproglige udvikling kan følges og udredes i et relationelt perspektiv i: Lis Pøhler og Torben Pøhler (2009) *Coaching i skriftsprog – til elever i skriftsprogs vanskeligheder*. Dafolo. Se nærmere på: http://www.videnomlaesning.dk/UserFiles/File/Pdf-filer/Tidsskrift/Kirsten%20Friis_Anmeldelse%20af%20Coaching%20i%20skriftsprog.pdf (Dato: 2010.07.20)